

# Çocuklar Olumlu, Olumsuz ve Nötr İçerikli Dedikoduları Ayırt Edebilir Mi?

Muhammed Şükrü AYDIN<sup>1</sup>

Çocuklar Olumlu, Olumsuz ve Nötr İçerikli Dedikoduları Ayırt Edebilir Mi?

Öz

Dedikoduya yönelik değerlendirmelerin insan yaşamında nasıl gelişim gösterdiğini anlamak çocukların sosyal dünyasına ışık tutması açısından önemlidir. Ancak çocukların dedikoduyu ne düzeyde algılayabildikleri araştırmalarda yeteri kadar ele alınmayan konulardandır. Bu nedenle mevcut araştırmada çocukların olumlu, olumsuz ve nötr içerikli dedikoduları ayırt edip edemedikleri ve bu konuda gelişimsel farklılıklar olup olmadığı incelenmiştir. Bu doğrultuda araştırmaya 5-8 yaşları arasında 142 çocuk dâhil edilmiştir. Çocuklara her biri 5 sahneden oluşan “olumlu”, “olumsuz” ve “nötr” içerikli dedikodu senaryoları anlatılmıştır. Analizler sonucunda çocukların olumlu dedikodu yapılan senaryodaki karakterlere olumlu özellikleri anlamlı olarak daha fazla atfettikleri, bunu sırasıyla nötr ve olumsuz dedikodu yapan senaryoların karakterlerinin takip ettiği bulunmuştur. Sonuçlar çocukların dedikodu fenomenini tek bir boyutta değerlendirmedikleri, dedikodu içeriğinin olumlu/olumsuz olmasının dedikoduya yönelik muhakemelerde etkili olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Çocuklarda Dedikodu Anlayışı, Dedikodu, Dedikodunun Gelişimi

**Makale Türü:** Araştırma Makalesi

Can Children Distinguish between Positive, Negative and Neutral-Valued Gossip?

Abstract

Understanding how evaluations of gossip develop in human life is important in terms of shedding light on the social world of children. However, the extent to which children can evaluate gossip is one of the issues that is not adequately addressed in research. Therefore, in the current study, it was examined whether children can distinguish positive, negative and neutral-valued gossip and whether there are developmental differences in this regard. Accordingly, 142 children aged between 5 to 8 year-old were participated. Children were told gossip scenarios with “positive”, “negative” and “neutral” content, each consisting of 5 scenes. As a result of the analysis, it was found that children attributed significantly more positive characteristics to the protagonists in the positive gossip scenario, followed by the protagonists of the neutral and negative gossip scenarios, respectively. The results were interpreted as indicating that children did not evaluate the gossip phenomenon in a single dimension, and that the positive/negative nature of the gossip content was effective in their judgments about gossip.

**Keywords:** Children’s Understanding of Gossip, Gossip, Development of Gossip

**Paper Type:** Research Article

<sup>1</sup> Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, [muhammed.aydin@selcuk.edu.tr](mailto:muhammed.aydin@selcuk.edu.tr), <https://orcid.org/0000-0003-1112-3180>

## **1. Giriş**

Gündelik yaşamda dedikodunun kötü bir davranış olduğu, toplumda hoşça karşılanmadığı, başkaları hakkında yapılan kötü yorumları içerdiği şeklinde genel bir kanı bulunmaktadır. Bu kanıyla tutarlı bir şekilde eğitim sistemine değerler ve karakter eğitimi gibi derslerle dedikodu yapmanın zararları eklenmektedir. Benzer şekilde dini öğretilerde başkaları hakkında söz taşımanın, gıybet yapmanın olumsuzlukları vurgulanır. Dedikoduya yönelik görüş ve tutumlar her ne kadar olumsuz gibi görünse de çocuk, genç, yetişkin ve yaşlılık döneminden neredeyse herkesin bir şekilde dedikoduya karıştığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu noktada dedikoduya yüklenen anlamın ne olduğu ve nasıl kavramsallaştırıldığı önemli görünmektedir. Dedikodu kavramı; söylenti, iftira veya bilgi alışverişini de içeren ve ortamda bulunmayan biri hakkında her türlü konuşma şeklinde ifade edilebilir (Eder ve Enke, 1991). Bu nedenle dedikoduyu tanımlarken, üçüncü taraflar hakkındaki her türlü değerlendirici yorumları veya konuşmaları içerdiği (Parker ve Seal, 1994) göz önüne alınmalıdır. Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere, dedikodu kavramına sadece başkalarına zararına vermek, başkalarının hakkında kötü konuşmak gibi olumsuz değerler yüklemek yanlış olacaktır.

Dedikodu, insanın bulunduğu her yerde olan sosyal bir fenomendir ve birçok işleve sahiptir. Dedikodu yoluyla insanlar, yaşamda olup biten her şeyi doğrudan deneyimlemek zorunda kalmadan sosyal dünya hakkında bilgi sahibi olabilirler (Baumeister ve ark., 2004). Dedikodu aynı zamanda insanlar arasındaki ilişkiler için de önemli bir yere sahiptir. Özellikle başkalarına ilişkin algı ve tutumlarımızda düşüncelerimizi şekillendirebilir (Dunbar, 2004; Kuttler ve ark., 2002). Sevindik'in (2021, s. 83) ifadesiyle dedikodu; "sosyalleşme ve aynı zamanda gruplaşmanın önemli bir unsuru, toplumsal normları belirleyen söylentilerin bir bakıma yargılanması" gibidir. Dedikodu aracılığıyla davranış normlarının açıklığa kavuştuğu göz önüne alınırsa, gruplar arasındaki uyumu artırdığı da düşünülebilir. Ayrıca, üyeler arasında dedikoduya farklı erişim imkânının grubun sosyal konumu ve kabulü ile ilişkili olduğu gösterilmiştir (Abrahams, 1970; Parker ve Seal, 1996). Hatta bazı araştırmalarda, dedikodunun eğlence ve mizah amacıyla yapıldığı da ifade edilmektedir (Gabriels ve de Backer, 2016). Dedikodunun olumlu işlevlerine yönelik bir destek de prososyal dedikodu hipotezinden gelmektedir. Buna göre dedikodu; bireylerin seçici bir şekilde güvenilir bireylerle etkileşime girmesine ve onlardan bir şeyler öğrenmesine yardımcı olan, bunun yanı sıra hilekârlardan kaçınmasını gerektiren, insana özgü işbirliği biçimlerinin sürdürülmesinde temel bir rol oynamaktadır (Boehm, 2012). Eski zamanlar için düşünüldüğünde, küçük gruplarda güvenilir bireylerin belirlenmesi karşılıklı ilişkilere ve ilk elden deneyimlere dayandırılabilir. Ancak insan evriminde grupların büyümesiyle birlikte, grup üyeleri genellikle daha önce hiç etkileşimde bulunmadıkları veya çok az etkileşimde buldukları bireyler arasından seçim yapmak zorunda kalmışlardır (Tomasello ve Vaish, 2013). İnsanların itibarları hakkındaki bilgilerin dedikodu yoluyla aktarılması, aracılardan kime güveneceklerini, kime inanacaklarını ve kiminle işbirliği yapacaklarını belirlemelerinde önemli rol oynamaktadır (Feinberg ve ark., 2012).

Her ne kadar dedikodunun genellikle üçüncü bir şahıs hakkında kötü niyetli ve alaycı yorumları içerdiği yanlışına düşüyor olsa da, dedikodunun her zaman olumsuz değer taşımadığı bilinmektedir (Dunbar ve ark., 1997). Literatür incelendiğinde, araştırmalarda dedikodu ve dedikoduculara yönelik tutumları etkileyen çeşitli faktörlerden söz edilmektedir (Sommerfeld ve ark., 2007). Literatürde en çok karşımıza çıkanın ise dedikoduya yüklenen değer olduğu söylenebilir. Bunlar; "olumlu", "olumsuz" ve "nötr" olarak ifade edilmektedir (Sommerfeld ve ark., 2007; Turner ve ark., 2003). Ampirik araştırmalar da, bu açıklamaları destekler niteliktedir. Örneğin, yetişkinlerle gerçekleştirilen çalışmalarda, katılımcıların üçüncü şahıs (hedef kişi) hakkında olumlu yönde itibar bilgisi paylaşan dedikoducular hakkında olumlu görüşlere (daha vicdanlı, güvenilir, nazik gibi); olumsuz yönde itibar bilgisi paylaşan dedikoducular hakkında ise olumsuz görüşlere sahip oldukları görülmektedir (örn., Gawronski ve

Walther, 2008). Tam da bu noktada, dedikodunun taşıdığı olumlu veya olumsuz değer, çocukların dedikodu yapanlara karşı tutumlarını etkileyip etkilemediği sorusu ortaya çıkmaktadır.

Yetişkin gruplarda dedikodu üzerine literatürde birçok çalışma bulunmasına karşın çocuklarla yapılan çalışmalar yetersizdir. Literatür incelendiğinde, Caivano ve arkadaşlarının (2020) 8-16 yaş arasındaki çocuklarla gerçekleştirdikleri çalışmaya rastlanmaktadır. Bu çalışmada dedikodu içeriği pozitif ve negatif olarak iki şekilde ele alınmıştır. Araştırma sonucunda, 13-16 yaş aralığındaki ergenlerin küçük çocuklara (8-12 yaş) kıyasla olumlu dedikodu paylaşımını daha kabul edilebilir buldukları gözlenmiştir. Katılımcı grubunun yaş aralığının geniş olması göz önüne alındığında, yaşla birlikte dedikodu içeriğine dikkat edildiğine ilişkin elde edilen sonuçlar beklendiği yöndedir. Bu konuda yapılan çalışmalardan bir diğeri daha küçük yaş grubuyla Ruggiero ve arkadaşları (2020) tarafından yürütülmüştür. Dört ile sekiz yaş aralığındaki çocukların incelendiği bu çalışmanın sonuçlarına göre, çocukların olumlu bilgi yayan dedikoducuları daha pozitif yönde değerlendirdikleri ve bu sonucun 6 yaşından itibaren çok daha baskın bir şekilde ortaya çıktığı bulunmuştur. Shinohora ve arkadaşları (2021) tarafından 7-8 yaşındaki 52 çocukla gerçekleştirilen bir diğer çalışmada, çocukların dedikodu yayan karakterlere kaynak dağıtımları incelenmiştir. Bu çalışmada çocuklardan nötr ve olumsuz içerikli dedikodu yapan karakterler arasında seçim yapmaları istendiğinde, nötr içerikli dedikoducuları tercih ettikleri ve bu karakterlere olumsuz içerikli dedikodu yayan karakterlere kıyasla daha fazla kaynak verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmanın ardından yine Shinohora ve Kobayashi (2022) 6-10 yaş arasındaki çocukların arkadaşlık yönelimlerinin dedikodu içeriğinden etkilenip etkilenmediğini incelemişlerdir. Araştırma bulguları, çocukların olumlu içerikli dedikodu yayan kişilerle arkadaşlık kurmaya daha yakın olduklarını göstermiştir. Yakın zamanlı bir diğer çalışmada Tang ve arkadaşları (2023) 5-6 yaşındaki çocukların dedikoduya yönelik değerlendirmelerini araştırmışlardır. Araştırmanın sonucunda, her iki yaş grubundaki çocukların da olumlu içerikli dedikodularını pozitif yönde değerlendirdikleri bulunmuştur. Aynı çalışmada, dedikoduya yönelik değerlendirmenin ardından katılımcılara dedikoduların doğru bilgi içermediği söylenmiştir. Bu manipülasyonla birlikte 6 yaş grubundaki çocukların olumlu içerikli de olsa yanlış bilgi yayan dedikodularını pozitif değerlendirmekten vazgeçtikleri; 5 yaşındaki çocukların ise dedikodunun doğru-yanlış bilgi yaymasından ziyade içeriğinin olumlu ya da olumsuz olmasına dikkat ettikleri gözlemlenmiştir. Söz konusu çalışmalarda görüldüğü üzere, çocukların erken çocukluk yıllarında dedikoduya yüklenen olumlu ve olumsuz değerlere önem verdikleri görülmektedir.

Dedikodunun gelişimsel süreci ele alındığında, çocukların yaklaşık olarak 3-4 yaş civarında, başkalarının davranışları hakkında çok fazla yargılamaya girmeden dedikodu yapmaya başladıkları söylenebilir. Çocukların sosyal-bilişsel gelişimlerine paralel olarak yaşla birlikte dedikodularının da daha değerlendirici ifadeler içermeye başladığı görülmektedir (Chen ve ark., 2020; McDonald ve ark., 2007). Örneğin, Kim ve arkadaşları (2014) 4-5 yaş arasındaki çocukların ortamda bulunmayan üçüncü bir şahıs hakkındaki bilgilerin olumsuz değil olumlu olarak açıklanmasını kabul edilebilir bulduklarını ifade etmişlerdir. Engemann ve arkadaşları (2016) ise 5 yaşındaki çocukların muhatap oldukları kişileri bilgilendirmek amacıyla orada olmayan üçüncü şahıslar hakkında değerlendirme içeren yorumlarda bulduklarını, bir diğer ifadeyle dedikodu yaydıklarını gözlemlenmiştir. Haux ve arkadaşları (2017) tarafından bu çalışmanın devamı niteliği taşıyan bir diğer araştırmada ise 7 yaşındaki çocukların 5 yaşındaki çocuklara kıyasla dedikodu yoluyla yayılan bilgilere karşı daha fazla şüpheyle yaklaştıkları bulunmuştur. Hatta orta çocukluk döneminin başlangıcındaki çocukların başkalarının itibarına dikkat ettikleri, geçmişte prososyal davranışlarda bulunan kimseler için olumsuz dedikodu yaymayı uygun bulmadıklarına yönelik açıklamalar da mevcuttur (örn., Engemann ve Rapp; 2018; Hill ve Pillow, 2006). Açıklama ve bulgular bir arada değerlendirildiğinde, dedikodu yayma ve dedikoduya yönelik değerlendirmelerin erken çocuklukta ilk işaretçilerini verdiği; orta çocukluk dönemine doğru

yaklaştıkça çocukların dedikoduya yönelik anlayış ve değerlendirmelerinin daha kapsamlı olduğunu söylemek mümkündür.

Bu durumu açıklamada, araştırmacılar çocukların zihin kuramı ve sosyal muhakeme becerilerinin gelişimine dikkat çekmektedir (bkz. Engelmann ve ark., 2016; Kuttler ve ark., 2002). Erken çocukluktan ergenliğe doğru giden yolda çocuklar sosyal ve bilişsel beceriler açısından ileri yönlü gelişim gösterdikçe, gerçeği ve yanlışı tespit etmede sosyal çevredeki ipuçlarını daha başarılı bir şekilde okuyabilirler (Rotenberg ve ark., 1989). Gelişimin tam da bu noktasında çocukların dedikodu yapma sıklığında da benzer bir artış söz konusudur (Parker ve Gottman, 1989). Dolayısıyla sosyal-bilişsel becerilerin daha gelişmiş olduğu ergenlik dönemine doğru yaklaştıkça, çocukların dedikoduya ve dedikoduculara yönelik değerlendirmelerinde de niteliksel bir artış beklenebilir. Ancak çocuklarla yapılan çalışmaların sayıca yetersiz oluşu yorum yapmayı zorlaştırmaktadır. Bu açıdan, çocukların dedikoduya yönelik anlayışları konusundaki bilgi birikiminin artması için çocukların dedikoduya verilen değer ve dedikoduculara yönelik değerlendirmelerini inceleyen araştırmalara ihtiyaç olduğu açıktır. Ayrıca dedikodunun, genellikle ergenler ve yetişkinler arasında yapıldığının düşünülmesi nedeniyle uzun süre çocukların dedikodu yapmaları ve dedikoduyu nasıl algıladıkları gibi konular literatürde ihmal edilmiştir. Buna ek olarak, çocuklarla dedikodu süreçlerinin gelişimini yöntemsel olarak incelemenin zorlukları da bu konudaki araştırmaları sınırlamıştır. Ancak insan sosyal hayatında önemli bir yer edinen dedikodunun farklı yönlerinin çocuklarda araştırılması yeni bir araştırma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada, dedikodunun gelişimsel süreçleri konusunda hem yeni araştırmalara hem de farklı toplumlarda yürütülecek araştırmalara ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Bu açıklama ve bulgulardan hareketle, çocukların da dedikodu yapanlara olumsuz gözle bakabileceği düşünülebilir ancak dedikoduya yüklenen değer olumlu ya da nötr olduğu durumlarda çocukların değerlendirmelerinin nasıl olduğu sorusuna yanıt vermek zordur. Literatür taraması yapıldığında, daha önce gerçekleştirilen çalışmaların büyük çoğunluğunun yetişkinlerin dedikodu yapmaları, örgütsel dedikodu süreci ve sonuçları (Santas ve ark., 2019; Wu ve ark., 2016) gibi konulara odaklandığı görülmektedir ancak çocukların dedikoduya yönelik anlayışları hakkında yeteri kadar çalışma yapılmaması nedeniyle çok az bilgi mevcuttur. Bunun yanı sıra, çocukların dedikodu ve dedikoducuya yönelik değerlendirmelerine ilişkin Türkiye’de hiçbir çalışmanın olmayışı da eklenince, şimdiki araştırma ülkemizde bu soruyu ele almaya yönelik ilk girişim olarak önem taşımaktadır. Yetişkinlerle yürütülen önceki araştırma bulguları doğrultusunda, bu çalışmada da “çocukların dedikodu yapanlara karşı tutumlarının dedikodunun değerinin olumlu olduğu durumlarda, olumsuz veya nötr olmasına kıyasla daha pozitif yönde olacağı” beklenmektedir. Ayrıca, çocukların dedikodu yapanlara karşı tutumlarının dedikodunun değerinin nötr olduğu durumlarda olumsuz dedikodu olmasına kıyasla daha pozitif yönde olacağı” da beklenmektedir. Bu hipotezlere ek olarak, “yaşla birlikte çocukların dedikoduya yüklenen anlamı daha fazla dikkate almaları” beklenmektedir.

## 2. Yöntem

### 2.1. Katılımcılar

Araştırma kapsamında, Konya ve Ankara’da yaşayan, yaşları 5 ile 8 yaş arasında değişen, anaokulu ve ilkokul dönemindeki 175 çocuğa ulaşılmıştır. Ancak senaryoları anlama, senaryoda geçen olayı hatırlama gibi güçlük yaşayan 33 çocuk ile araştırma analizlerine devam edilmemiştir. Sonuç olarak, çalışmaya devam edebilen 79’u kız, 63’ü oğlan olmak üzere 142 çocuk ( $Ort_{yaş}= 6.54$ ;  $Ss= 1.11$ ) ile analizler gerçekleştirilmiştir. Çocukların yaş gruplarına göre dağılımları incelendiğinde, 5 yaşında 33 çocuk; 6 yaşında 35 çocuk; 7 ve 8 yaşlarından ise 37’şer çocuk araştırmada yer almıştır. Çalışmanın etik kurul izni Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilimsel ve Etik Değerlendirme Kurulundan 2023/056 sayılı karar ile alınmıştır.

## 2.2. Veri Toplama Araçları

Çocukların dedikoduya ilişkin değerlendirmelerini ölçmek amacıyla üç farklı kısa hikâye kullanılmaktadır. Senaryoların oluşturulmasında Ruggiero ve arkadaşlarının (2020) çalışmasından esinlenilmiştir. Senaryolar çocuklara bilgisayar ekranından slaytlar şeklinde gösterilerek anlatılmaktadır. Çocukların aşına olması için senaryolar çocuklara tanıdık gelebilecek sosyal bağlamlarda (okul, oyun parkı, sınıf gezisi) geçmektedir. Toplamda üç farklı senaryo ve her bir senaryoda üç farklı karakter yer almaktadır. Senaryolar dedikoduya atfedilen değerler üzerinden “olumlu”, “olumsuz” ve “nötr” olarak ayrılmaktadır. Çocuklara sunulan senaryoların sırasında karşıt dengeleme yapılmıştır.

Senaryolarda dedikoducu ve dinleyici arasında kısa bir sohbet gerçekleşmektedir. Dedikoducu ve dinleyici arasındaki sohbet, ortamda bulunmayan üçüncü bir kişinin davranışı hakkında karşılıklı konuşmayı içermektedir. “*Olumlu*” dedikodu senaryosunda, istendik ve pozitif bir konuşmayla (Sınıfa yeni gelen çocuğun ödevine yardım etmiş. Çok nazik biri!); “*Olumsuz*” dedikodu senaryosunda istenmeyen bir konuşmayla (Oyun parkında kimsenin kaydırağa binmesine izin vermemiş. Çok kaba!); ve son olarak “*Nötr*” dedikodu senaryosunda ise olumlu/olumsuz herhangi bir değerlendirme ifadesi olmayan (Sınıfıyla birlikte tiyatro izlemeye gitmiş) konuşmayla sonlanmaktadır. Her bir senaryonun kız ve oğlan çocukları için hikaye karakterlerinin cinsiyetiyle eşleştirilmiş formları oluşturulmuştur. Senaryolarda bütün konuşmalar, görseller ve konuşma baloncuklarında sunularak katılımcılara aktarılmaktadır. Ayrıca görselleri desteklemek amacıyla konuşmaların ses kaydı gönüllü olan 2 kız ve 2 oğlan çocuk tarafından yapılmıştır. Senaryoların ses kayıtlarını yapmadan önce çocuklarla alıştırmaya yapılmıştır.

Hikâyelerdeki konuşmaların bitmesinin ardından, üç karakterin de bir arada olduğu ancak konuşma baloncuğu yer almayan yeni bir slayt açılmaktadır. Bu sayfa açık olduğu sırada katılımcılara hikâyelerde dedikodu yapan kişi ve dinleyici olan kişiler gösterilerek şu sorular yöneltilmektedir: “sence kim daha dürüst görünüyor”, “sence kim daha kibar”, “kiminle arkadaş olmak isterdin”, “kiminle daha çok konuşmak isterdin”, “paylaşmak istediğin bir sır olsa, kiminle paylaşmak isterdin” ve “sence kimin daha çok arkadaşı vardır”. Bu sorulardan ilk ikisi “kişilik özelliklerine yapılan atıfları”; ardından gelen üç soru “sosyal tercihleri”; son soru ise “algılanan popülerliği” ölçmektedir. Bu soruların her birinde, araştırmacı slaytta yer alan karakterleri (dedikoducu ve dinleyici) parmağıyla işaret ederek soruları görsellerle desteklemektedir.

## 2.3. İşlem

Yüz yüze ve bireysel olan uygulamalara geçmeden önce ebeveynlere çalışma hakkında bilgi verilmiş, ardından çocuklarının katılımına ilişkin bilgilendirilmiş onamları alınmıştır. Araştırmaya başlarken çocuklardan da katılımlarına ilişkin ayrıca onayları alınmıştır. Veri toplama işlemi sessiz bir odada yüz yüze olarak gerçekleştirilmiştir. Üç senaryo, katılımcılara sıraları karşıt dengeleme yapılarak sunulmuştur. Uygulamalar her bir çocuk için yaklaşık 10 dakika sürmüştür.

## 3. Bulgular

Araştırmanın amacı, 5-8 yaşlarındaki çocukların olumlu, olumsuz ve nötr içerikli dedikoduları ayırt edip edemediklerini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda, ilk olarak çocukların dedikodu içeriklerine göre değerlendirmelerine ilişkin analizler paylaşılmıştır. Ardından çocukların dedikoduya yönelik değerlendirmelerinin yaş gruplarına göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek üzere gerçekleştirilen fark analizleri sunulmuştur. Son olarak, çocukların dedikoduya yönelik değerlendirmelerinde cinsiyet etkisini test etmek üzere gerçekleştirilen analizler verilmiştir.

### 3.1. Çocukların Dedikodu İçeriklerine Göre Değerlendirmelerine İlişkin Analizler

Katılımcıların dedikoduya yönelik değerlendirmelerinde olumlu, olumsuz ve nötr içerikli dedikodu yayan karakter tercihleri arasındaki farklılıkları incelemek üzere karşılaştırma analizleri gerçekleştirilmiştir. Bağımlı değişkenin (dedikodu türü) üç kategorik gruptan oluşması nedeniyle ilk olarak non-parametrik testlerden Cochran Q testi kullanılmıştır. Ardından olumlu, olumsuz ve nötr içerikli dedikoduların ikili karşılaştırması için non parametrik testlerden olan bağımlı gruplar için McNemar testiyle analizler devam ettirilmiştir. Bu doğrultuda ortaya çıkan bulgular, her bir soru için sırasıyla sunulmuştur.

İlk olarak, katılımcılara yöneltilen “sence kim daha dürüst görünüyor” sorusu için gerçekleştirilen Cochran Q testi analizi sonucunda, çocukların olumlu, olumsuz ve nötr içerikli dedikodu yayan karakterleri tercihleri açısından anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür [ $Q(2)= 44.180, p < .001$ ]. McNemar testi ile gerçekleştirilen ikili grup karşılaştırmaları sonucunda, çocukların olumlu ve nötr içerikli dedikodu yayan karakterleri olumsuz içerikli dedikodu yayan karakterlere kıyasla daha dürüst olarak nitelendirdikleri bulunmuştur (sırasıyla,  $\chi^2= 27.48, p < .001$ ;  $\chi^2= 32.55, p < .001$ ). Ancak, çocukların olumlu ve nötr içerikli dedikodu yayan karakter tercihleri açısından anlamlı olarak farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır ( $\chi^2= .001, p > 0.05$ ).

Kişilik özellikleri açısından ikinci boyut olan “sence kim daha kibar görünüyor” sorusu için gerçekleştirilen Cochran Q testi analizi sonucunda, benzer şekilde çocukların olumlu, olumsuz ve nötr içerikli dedikodu yayan karakterleri tercihleri açısından anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür [ $Q(2)= 75.902, p < .001$ ]. McNemar testi ile gerçekleştirilen ikili grup karşılaştırmaları sonucunda, çocukların olumlu ve nötr içerikli dedikodu yayan karakterleri olumsuz içerikli dedikodu yayan karakterlere kıyasla daha kibar olarak değerlendirdikleri bulunmuştur (sırasıyla,  $\chi^2= 37.798, p < .001$ ;  $\chi^2= 56.110, p < .001$ ). Ancak, çocukların olumlu ve nötr içerikli dedikodu yayan karakter tercihleri açısından anlamlı farklılıklara ulaşılmamıştır ( $\chi^2= .59, p > 0.05$ ). Bu iki bulgu bir arada değerlendirildiğinde, çocukların olumsuz içerikli dedikodu yayan karakteri “kişilik özellikleri” açısından tercih etmedikleri görülmektedir.

Üçüncü olarak, sosyal tercih boyutunda yer alan “sen kiminle arkadaş olmak isterdin?” sorusu için gerçekleştirilen Cochran Q testi analizi sonucunda, önceki bulgularda olduğu gibi çocukların olumlu, olumsuz ve nötr içerikli dedikodu yayan karakterleri tercihleri açısından anlamlı farklılıklar olduğu bulunmuştur [ $Q(2)= 33.953, p < .001$ ]. McNemar testi ile gerçekleştirilen ikili grup karşılaştırmaları sonucunda, çocukların olumlu ve nötr içerikli dedikodu yayan karakterleri olumsuz içerikli dedikodu yayan karakterlere kıyasla arkadaş olmaya daha yakın gördükleri sonucuna ulaşılmıştır (sırasıyla,  $\chi^2= 18.15, p < .001$ ;  $\chi^2= 28.07, p < .001$ ). Ancak, çocukların olumlu ve nötr içerikli dedikodu yayan karakter tercihleri açısından anlamlı farklılıklar gözlenmemiştir ( $\chi^2= .68, p > 0.05$ ).

Sosyal tercih boyutundaki “sen kiminle daha çok konuşmak isterdin” sorusu için yürütülen Cochran Q testi analizi sonucunda, yine benzer şekilde olumlu, olumsuz ve nötr içerikli dedikodu yayan karakterleri tercihleri açısından anlamlı farklılıklar olduğu bulunmuştur [ $Q(2)= 30.127, p < .001$ ]. McNemar testi ile gerçekleştirilen ikili grup karşılaştırmaları sonucunda, çocukların olumlu ve nötr içerikli dedikodu yayan karakterleri olumsuz içerikli dedikodu yayan karakterlere kıyasla konuşmaya daha yakın gördükleri sonucuna ulaşılmıştır (sırasıyla,  $\chi^2= 28.986, p < .001$ ;  $\chi^2= 7.78, p < .01$ ). Bu soruda elde edilen farklı bulgulardan biri ise çocukların olumlu içerikli dedikodu yayan karakteri nötr içerikli dedikodu yayan karaktere göre anlamlı olarak daha fazla tercih etmeleri olmuştur ( $\chi^2= 6.12, p < .05$ ).

Sosyal tercih boyutu için son olarak “Paylaşmak istediğin bir sırrın olsa, kiminle paylaşmak isterdin?” sorusu için gerçekleştirilen Cochran Q testi analizi sonucunda, benzer şekilde çocukların olumlu, olumsuz ve nötr içerikli dedikodu yayan karakterleri tercihleri açısından anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür [ $Q(2)= 13.134, p < .001$ ]. McNemar testi ile gerçekleştirilen ikili grup

karşılaştırmaları sonucunda, çocukların olumlu ve nötr içerikli dedikodu yayan karakterleri olumsuz içerikli dedikodu yayan karakterlere kıyasla sır paylaşmaya daha yakın gördükleri bulunmuştur (sırasıyla,  $\chi^2= 10.74, p < .01$ ;  $\chi^2= 5.953, p < .05$ ). Ancak, çocukların olumlu ve nötr içerikli dedikodu yayan karakter tercihleri açısından bu soruda da anlamlı farklılıklar görülmemiştir ( $\chi^2= 1.551, p > 0.05$ ).

Son olarak, algılanan popülerlik boyutu kapsamında katılımcılara yöneltilen “sence kimin daha çok arkadaşı vardır?” sorusu için yapılan Cochran Q testi analizi, önceki bulgularda olduğu gibi çocukların olumlu, olumsuz ve nötr içerikli dedikodu yayan karakterleri tercihleri açısından anlamlı farklılıklar olduğunu göstermiştir [ $Q(2)= 24.617, p < .001$ ]. McNemar testi ile gerçekleştirilen ikili grup karşılaştırmaları sonucunda, çocukların olumlu ve nötr içerikli dedikodu yayan karakterlerin olumsuz içerikli dedikodu yayan karakterlere kıyasla daha fazla arkadaşına sahip olabileceğini düşünmüşlerdir (sırasıyla,  $\chi^2= 16.842, p < .001$ ;  $\chi^2= 16.568, p < .001$ ). Bu boyutta da, çocukların olumlu ve nötr içerikli dedikodu yayan karakter tercihleri açısından anlamlı farklılıklar bulunmamıştır ( $\chi^2= 1.92, p > 0.05$ ).

Özetle, çocukların dedikoduya yönelik değerlendirmelerinde hem olumlu hem de nötr içerikli dedikodu yayan karakterlere olumsuz içerikli dedikodu paylaşımında bulunan karakterlere göre daha olumlu özellikler atfettikleri bulunmuştur. Olumlu ve nötr içerikli dedikodulara yönelik değerlendirmelerin farklılaştığı tek nokta “sen kiminle daha çok konuşmak isterdin” sorusuna verilen cevaplarda ortaya çıkmıştır. Buna göre, çocukların olumlu içerikli dedikodu yayan karakterleri nötr içerikli dedikodu yayan karakterlere göre daha fazla tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

### 3.2. Çocukların Dedikoduya Yönelik Değerlendirmelerinde Yaş Etkisine İlişkin Analizler

Çocukların dedikoduya yönelik değerlendirmelerinin 5, 6, 7 ve 8 yaş gruplarında farklılık gösterip göstermediğini incelemek üzere non-parametrik Ki Kare analizleri yapılmıştır. Senaryo sonrasında çocuklara yöneltilen her bir soru için ayrı Ki Kare analizleri gerçekleştirilmiştir. Buna göre, çocukların olumlu içerikli dedikodu senaryolarında “dürüstlük”, “kibarlık”, “arkadaşlık kurma”, “konuşma isteği”, “sır paylaşma” ve “kimin daha çok arkadaşı olabileceği” sorularına verdikleri cevaplarda dedikodu yayan ve dedikoduyu dinleyen karakter tercihleri arasında anlamlı yaş farklılıkları saptanmamıştır (sırasıyla,  $\chi^2(3)= 1.89, p > 0.05$ ;  $\chi^2(3)= 1.23, p > 0.05$ ;  $\chi^2(3)= .75, p > 0.05$ ;  $\chi^2(3)= 1.22, p > 0.05$ ;  $\chi^2(3)= .43, p > 0.05$ ;  $\chi^2(3)= .46, p > 0.05$ ).

Çocukların olumsuz içerikli dedikodu senaryolarındaki sorulara (dürüstlük, kibarlık, arkadaşlık kurma, konuşma isteği, sır paylaşma ve kimin daha çok arkadaşı olabileceği) verdikleri cevaplarda da dedikodu yayan ve dedikoduyu dinleyen karakter tercihleri arasında anlamlı yaş farklılıkları olmadığı bulunmuştur (sırasıyla,  $\chi^2(3)= .25, p > 0.05$ ;  $\chi^2(3)= .14, p > 0.05$ ;  $\chi^2(3)= .91, p > 0.05$ ;  $\chi^2(3)= .63, p > 0.05$ ;  $\chi^2(3)= .01, p > 0.05$ ;  $\chi^2(3)= .77, p > 0.05$ ).

Son olarak, çocukların nötr içerikli dedikodu senaryolarındaki sorulara (dürüstlük, kibarlık, arkadaşlık kurma, konuşma isteği, sır paylaşma ve kimin daha çok arkadaşı olabileceği) verdikleri cevaplarda benzer şekilde dedikodu yayan ve dedikoduyu dinleyen karakter tercihleri arasında anlamlı yaş farklılıkları olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (sırasıyla,  $\chi^2(3)= 1.26, p > 0.05$ ;  $\chi^2(3)= 3.41, p > 0.05$ ;  $\chi^2(3)= 1.34, p > 0.05$ ;  $\chi^2(3)= .50, p > 0.05$ ;  $\chi^2(3)= 1.24, p > 0.05$ ;  $\chi^2(3)= .65, p > 0.05$ ). Elde edilen sonuçlara göre, çocukların dedikodu içeriklerine göre dedikodu yayan ve dedikoduyu dinleyen karakterler arasındaki tercihlerinde anlamlı yaş farklılıkları gözlenmemiştir.

### 3.3. Çocukların Dedikoduya Yönelik Değerlendirmelerinde Cinsiyet Etkisine İlişkin Analizler

Çocukların farklı dedikodu türlerine yönelik değerlendirmelerinde cinsiyet etkisini test etmek üzere non-parametrik Ki Kare analizleri gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, senaryo sonrasında çocuklara yöneltilen her bir soru için analizler ayrı ayrı yürütülmüştür. Buna göre, çocukların olumlu içerikli dedikodu senaryolarında “dürüstlük”, “kibarlık”, “arkadaşlık kurma”, “konuşma isteği”, “sır paylaşma”

ve “kimin daha çok arkadaşı olabileceği” sorularına verdikleri cevaplarda dedikodu yayan ve dedikoduyu dinleyen karakter tercihleri arasında anlamlı cinsiyet etkisi görülmemiştir (sırasıyla,  $\chi^2(1)= .22, p> 0.05$ ;  $\chi^2(1)= .24, p> 0.05$ ;  $\chi^2(1)= .031, p> 0.05$ ;  $\chi^2(1)= .58, p> 0.05$ ;  $\chi^2(1)= .03, p> 0.05$ ;  $\chi^2(1)= 2.24, p> 0.05$ ).

Çocukların olumsuz içerikli dedikodu senaryolarındaki sorulara (dürüstlük, kibarlık, arkadaşlık kurma, konuşma isteği, sır paylaşma ve kimin daha çok arkadaşı olabileceği) verdikleri cevaplarda benzer şekilde dedikodu yayan ve dedikoduyu dinleyen karakter tercihleri arasında anlamlı cinsiyet farklılıkları olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (sırasıyla,  $\chi^2(1)= .23, p> 0.05$ ;  $\chi^2(1)= .04, p> 0.05$ ;  $\chi^2(1)= 1.33, p> 0.05$ ;  $\chi^2(1)= .001, p> 0.05$ ;  $\chi^2(1)= .04, p> 0.05$ ;  $\chi^2(1)= .06, p> 0.05$ ).

Son olarak, çocukların nötr içerikli dedikodu senaryolarındaki sorulara (dürüstlük, kibarlık, arkadaşlık kurma, konuşma isteği, sır paylaşma ve kimin daha çok arkadaşı olabileceği) verdikleri cevaplarda da dedikodu yayan ve dedikoduyu dinleyen karakter tercihleri arasında anlamlı cinsiyet farklılıkları olmadığı bulunmuştur (sırasıyla,  $\chi^2(1)= 1.06, p> 0.05$ ;  $\chi^2(1)= 2.69, p> 0.05$ ;  $\chi^2(1)= .37, p> 0.05$ ;  $\chi^2(1)= .18, p> 0.05$ ;  $\chi^2(1)= .55, p> 0.05$ ;  $\chi^2(1)= 1.76, p> 0.05$ ). Elde edilen bu sonuçlar, çocukların dedikodu içeriklerine göre dedikodu yayan ve dedikoduyu dinleyen karakterler arasındaki tercihlerinde anlamlı cinsiyet farklılıkları olmadığını ortaya koymaktadır.

#### 4. Tartışma

Araştırmada çocukların dedikoduculara yönelik değerlendirmelerinin dedikodunun içeriğine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Araştırma sonucunda 5-8 yaşındaki çocukların dedikodu içeriği olumsuz olmadığı, dedikodu yapan kişiler hakkında daha olumlu görüşlere sahip oldukları bulunmuştur. Buna göre, dedikodu yapan kişi ortamda bulunmayan üçüncü bir şahıs hakkında olumsuz bilgiler aktardığında, “kişilik özellikleri”, “sosyal tercihler” ve “algılanan popülerlik” gibi durumlar açısından çocuklar tarafından daha olumsuz karşılanmıştır. Ayrıca sonuçlara göre, çocukların dedikoduyu içeriğine göre değerlendirmelerinde anlamlı yaş ve cinsiyet farklılıkları olmadığı bulunmuştur.

Sonuçlar ilk olarak çocukların dedikodu içeriklerine göre ayırım yapıp yapamadıkları üzerinden ele alındığında, olumsuz içerikli dedikodu yapanların “kişilik özellikleri”, “sosyal tercihler” ve “algılanan popülerlik” boyutlarının hepsi için daha az tercih edildiği görülmektedir. Yine bulgulara göre, çocuklar dedikodu değeri olumlu ve nötr olduğunda dedikoducuya daha olumlu kişilik özellikleri atfetmişler; daha popüler kimseler olarak görmüşler ve sosyal tercih açısından daha olumlu atıfta bulunmuşlardır. Elde edilen bu sonuç, literatürde az sayıda gerçekleşen çalışmalarla tutarlıdır (Caivano ve ark., 2020; Ruggiero ve ark., 2020). Örneğin, daha büyük yaş grubuyla çalışan Caivano ve arkadaşları (2020), olumsuz dedikoduya yönelik ahlaki değerlendirmelerin 8-16 yaş grubundaki çocuklar açısından da pozitif bir durum olarak karşılanmadığını belirtmişlerdir. Ruggiero ve arkadaşlarının (2020) 4-8 yaş aralığındaki çocuklarla gerçekleştirdiği benzer bir çalışmada çocukların olumsuz içerikli dedikodu paylaşan karakterleri daha az tercih ettiği şeklinde bulgular vardır. Mevcut çalışmadan elde edilen sonuçlar, batılı toplumlardakine benzer şekilde Türkiye’deki çocukların da olumsuz içerikli dedikodu yayan kişilere olumlu özellikleri daha az atfettiklerini göstermektedir. Elde edilen bulgularla ilgili yapılabilecek olası bir açıklamanın Gawronski ve Walther’in (2008) çalışmasında raporlandığı düşünülmektedir. Buna göre çocuklar; dedikoducunun bir hedef hakkında olumlu değerlendirmeler yaptığını duyduktan sonra kendileri de dedikoducuya olumlu özellikler atfederek benzer değerlendirmeleri yapabilirler. Dolayısıyla mevcut araştırmadan ortaya çıkan bulgular, çocukların pozitif ve güvenilirlik gibi olumlu özelliklere sahip akranlarına yakın hissettiklerini (Kuttler ve ark., 2002); iyi ve dürüstlük gibi özelliklere sahip kişilerle arkadaş olabileceklerini (Gottman ve Graziano, 1983) raporlayan araştırmalarla tutarlılık göstermektedir.



Sonuçlara göre, çocukların kişilik özellikleri açısından nötr ve olumlu dedikodu yapan karakterleri tercihleri açısından anlamlı farklılıklar olmadığı görülmektedir. Bir başka deyişle, çocuklar olumsuz bilgi aktarımını beklendik şekilde makul karşılamazken, olumlu ve nötr dedikodulara benzer atıflarda bulunmuşlardır. Bu konuda yapılabilecek olası yorumlardan biri, nötr dedikodu içeriğinde üçüncü şahıslara zarar gelmeyişi olabilir. Bir diğer yorum ise dedikoduya göre dinleyen kişilerde ortaya çıkan duygulanım ve hisler üzerinden yapılabilir (Cole ve Scrivener, 2013). Buna göre, olumsuz dedikoduyu dinleyen kişide olumsuz duygulanımlara yol açarak değerlendirmelerini etkiliyor olabilir. Dolayısıyla, gelecekteki araştırmalarda farklı dedikodu türlerine göre dedikoduyu değerlendiren kişilerde ne gibi duyguların ortaya çıktığını incelemek olumlu ve nötr dedikoduların benzerlik-farklılıklarını açıklamamızda yardımcı olabilir. Elde edilen bu bulgudaki tek istisna, çocuklara sorulan “sen kiminle daha çok konuşmak isterdin” sorusuna verilen cevaplarda ortaya çıkmıştır. Sosyal tercih boyutu altında yer alan bu soruda çocuklar olumlu içerikli dedikodu yapan karakterleri nötr içerikli dedikodu yapan karakterlere göre daha pozitif değerlendirmiş ve olumlu içerikli dedikodu yapan karakterle daha fazla konuşmak istediklerini raporlamışlardır. Her ne kadar anlamlılık düzeyi düşük olsa da, bu soruda neden farklılıklar gözlemlendiğine yönelik sonraki araştırmalarda daha detaylı incelemeler yapmak gerekebilir. Söz konusu bulguda ortaya çıkan farklılık konusunda, çocukların karşılıklı etkileşimlerde pozitif içerikli konuşmalarla kendilerini daha iyi hissediyor oluşları akla gelebilir. Guzey’in (1992) iletişim konusunda yapılan çalışmalar doğrultusunda, bireylerin iletişim sırasındaki mesajlarının kendileriyle ilgili algılarını etkilediğini, pozitif içerikli konuşmaların sonrasındaki tutum ve davranışları da şekillendirdiğini ifade etmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, çocukların dinledikleri diyalogların sonrasında yöneltilen “kiminle konuşmak isterdin” şeklinde bir soru, doğrudan etkilenen bir alan olarak karşımıza çıkıyor olabilir. Diğer sorularda karakterlerle ilgili daha genel değerlendirmeler varken, çocuklar konuşmayı kendilerine de yakın bir durum olarak değerlendirmiş olabilir. Yine de, Türkiye’de gerçekleştirilecek yeni araştırmalarda ne tür sonuçların elde edileceği bu konuyu açıklamakta yardımcı olabilir.

Çalışmadan elde edilen sonuçlar, dedikodu literatüründeki teorik açıklamalara da katkı sunmaktadır. Dedikoduya yönelik kanılar olumsuz olmasına rağmen, Dunbar ve arkadaşları (1997) dedikodunun çok az bir kısmının olumsuz içerikli olduğunu belirtmişlerdir. Baumeister ve arkadaşlarının (2004) ifade ettiği gibi sosyal normları güçlendirmek, sosyal grup hakkında bilgi paylaşımında bulunmak gibi çok farklı işlevler için de pozitif değer taşıyan bilgileri iletmek mümkündür. Şimdiki araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, ortamda bulunmayan üçüncü şahıslar hakkındaki bilgi aktarımının 5-8 yaş aralığındaki çocuklar için bile her zaman olumsuz bir durum olarak algılanmadığına işaret etmesi bu açıdan önemli görünmektedir.

Araştırmada elde edilen bulgular, 5-8 yaş aralığındaki çocukların farklı içeriklerdeki dedikodulara yönelik değerlendirmelerinin yaş gruplarına göre farklılık göstermediği; bütün gruplardaki çocukların olumsuz içerikli dedikodu yapan karaktere yönelik değerlendirmelerinin negatif yönlü olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu açıdan düşünüldüğünde, dedikodu değişkeninde yürütülen bu çalışmanın sonuçları çocukların erken dönemden itibaren iyi ve kötüyü ayırt edebildikleri, antisosyal davranışlarda bulunan kişileri prososyal davranışta bulunan kişilere kıyasla tercih etmedikleri yönündeki bulguları da destekler niteliktedir (bkz. Bloom, 2013). Ancak mevcut çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, çocukların olumlu ve nötr içerikli dedikoduları ayırt edememeleri katılımcı grubunun yaşlarından kaynaklanıyor da olabilir. Her ne kadar olumsuz dedikoduları diğer türlerden ayırt edebiliyor olsalar da, olumlu ve nötr içerikli dedikoduların başkalarına zarar vermeyişi 5-8 yaş aralığındaki çocuklar için önemli görünüyor olabilir. Yine de, 5 ile 8 yaşındaki çocuklarda benzer örüntünün gözlemlenmesi daha detaylı incelemeye ihtiyaç olduğuna işaret etmektedir. Literatüre göre, beş yaşındaki çocukların başkalarının perspektifini alabilme, ahlaki ve sosyal muhakeme gibi becerilerde gelişimlerini tamamlamamış olmalarının yanında, bu dönemdeki çocukların sosyal ilişkileri de yaşça büyük çocuklar kadar gelişmiş düzeyde değildir (Obradovic ve ark., 2006). Ayrıca Caivano ve arkadaşları (2020) tarafından daha büyük yaş grubuyla

gerçekleştirilen çalışmada, ergenlerin çocuklara kıyasla dedikoduyu genel olarak daha pozitif yönde değerlendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu tür sonuçların, yaşla birlikte çocukların dedikoduya yönelik değerlendirmelerindeki farklılaşmaya işaret ettiği göz önüne alınırsa, ilerideki araştırmalar orta çocukluk döneminin başlangıç ve devam eden yıllarında dedikodu anlayışının gelişimsel sürecinin incelenmesi gerektiğini düşündürmektedir. Bu gibi boylamsal çalışmalarda farklı sosyal-bilişsel-duyuşsal süreçlerin etkisinin de ele alınması literatüre önemli katkı sunacaktır.

Sonuçlara gelişimsel perspektifle yaklaşıldığında, elde edilen bulgulara farklı bir pencereden bakmak da mümkündür. Örneğin, başkalarının zihinsel durumlarını anlama ve başkalarının davranış ve düşüncelerinin bu zihinsel durumlarına göre değişebileceğine yönelik anlayış geliştirme becerisi olarak ifade edebileceğimiz zihin kuramı becerisi (Perner ve Lang, 1999) hem dedikodu yapılmasında hem de dedikoduya ilişkin değerlendirmelerde önemli bir kazanım olabilir. Çocukların dört yaş civarında zihin kuramı becerisinde temel kazanımlara ulaştıklarına yönelik literatürde bulgular mevcuttur (meta-analiz için, bkz. Welmann ve ark., 2001). Bu açıdan, dedikoduya yönelik değerlendirmelerde yaş farklılıklarına ulaşılamaması zihinsel durum anlayışının kazanımından kaynaklanıyor olabilir. Ancak dedikodunun doğasında üç farklı zihinsel temsil olduğu düşünülürse, dedikodu değişkeninin hem birinci düzey hem ikinci düzey zihin kuramı becerileriyle bağlantılarının incelenmesi literatür açısından faydalı olacaktır. Hatta yazarın bilgisine göre, gelişimsel süreci yeni incelenen dedikodunun zihin kuramı becerileriyle ilişkilerine dair literatürde hiçbir çalışma bulunmamaktadır.

Zihin kuramına benzer şekilde, çocukların ikinci ve üçüncü şahısların farklı duygu durumlarına sahip olabileceklerine yönelik anlayış geliştirmeleri dedikoduya yönelik değerlendirmelerindeki sosyal-bilişsel faktörlerin etkisine işaret ediyor olabilir. Yedi yaşından büyük çocukların başkalarının üzülebileceğine, sıkıntı yaşayabileceklerine yönelik çıkarımlarının daha üst düzeyde olacağı literatürde detaylı bir şekilde betimlenmiştir (Friend ve Davis, 1993; Hetherington ve Parke, 1993). Bu noktadan hareketle, olumsuz dedikodunun başkaları için kötü sonuçlar doğurarak istenmedik duygulara neden olabileceğini anlamak, pozitif ve nötr içerikli dedikoduların uyandırabileceği duyguları kavramak yaşla birlikte daha kolay anlaşılacaktır. Literatürde dedikodunun hormonal süreçleri etkilediğine yönelik bulgular da göz önüne alınırsa (Brondino ve ark., 2017), duygu düzenleme ve duygu anlama gibi insanların hem kendi hem de diğerlerinin duygusal süreçlerine dair farkındalıklarının etkisi bu konuda incelenmeyi bekleyen konulardan bir diğeridir.

Dedikoduya yönelik anlayışlarımızda ve dedikoduyu değerlendirmede etkili olabileceği düşünülen bir diğer neden kültürel faktörler olabilir. İnsanların sosyal yaşamında önemli bir yeri olan dedikodunun kültürler arasında farklı yorumlanacağı düşünülebilir. Baumeister ve arkadaşları (2004), dedikoduyu kültürel öğrenme bakış açısıyla açıklamaya çalışarak, bireylerin kültürün belirli normlarına dikkat ettiklerini, dedikodu yaparak toplumun kabul ettiği ve etmediği şeyleri öğrendiklerini ifade ederek dedikodunun toplumsal kurallardan etkilendiğine dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra, bireysel ve kültürel değerlerin de hem dedikodu yapma hem de dedikoduyu değerlendirme noktasında etkisi olduğu düşünülebilir. Örneğin, Schwartz ve arkadaşlarına göre (1997), her birey için farklı önceliğe sahip olan bireysel değerler, insanların günlük hayatta hangi ilke ve değerlere önem verdiklerini değerlendirme açısından etkilidir. Bireysel ve kültürel değerlerin insanlar seçim yaparken yol gösterici olması, iyi-kötü, doğru-yanlış arasındaki farkı gösterme gibi birçok işlevi bulunmaktadır (Schnake, 1990). Bu açıdan, dedikodu fenomeninde farklı yaşlardan katılımcılarla incelenmesi gereken birçok sosyo-kültürel etmenin olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır.

Çalışma sonucunda, olumlu, olumsuz ve nötr içerikli dedikoduların değerlendirilmesinde kız ve oğlan çocukları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Dedikodu açısından genel kanı, kadınların dedikoduya daha fazla başvurmaları nedeniyle genel olarak dedikoduyu makul karşılayacakları şeklinde olabilir. Ancak bu yaygın ve yanlış kanının aksine, literatür incelendiğinde cinsiyet farklılıkları açısından çok çeşitli sonuçlara ulaşılmaktadır. Örneğin, Caivano ve arkadaşlarının (2020) bulguları 8-16 yaş

aralığındaki kızların olumsuz içerikli dedikoduları daha olumsuz olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. McGuigan ve Cubillo'nun (2013) 10 ve 11 yaşındaki çocuklarla yaptıkları çalışmada ise erkeklerin bilgi paylaşımı açısından dedikoduyu daha fazla yaparak olumlu içerikleri dedikoduları makul karşıladıkları görülmüştür. Mevcut çalışmada ise hiçbir dedikodu türü açısından anlamlı cinsiyet farklılıklarına ulaşılamamıştır. Bu açıdan literatürdeki tutarsız sonuçlara bir yenisinin daha eklendiği söylenebilir. Şimdiki çalışmada farklılık bulunmamasının nedeni katılımcı grubunun yaş aralığı olduğu düşünülebilir. Sosyal-bilişsel birçok gelişimsel fenomende (örn., prososyal davranış, yalan söyleme) orta çocukluk döneminin ilerleyen yıllarında cinsiyet farklılıkları ortaya çıktığı göz önüne alınırsa (Aydın, 2021; Warneken ve Tomasello, 2009), dedikodu için de benzer bir gelişimsel süreç yaşanıyor olabilir. Çocukların aile, okul ve mahalle gibi farklı bağlamlar içine girmesi yaşamın ilerleyen yıllarında denk geldiği için sosyalleşme faktörlerinden etkilendikçe cinsiyet farklılıklarının oluşması beklenebilir. Bu durumun tespitinde çocuk ve ergen katılımcılarla boylamsal çalışmaların tasarlanması daha kesin yorumlarda bulunulmasına yardımcı olacaktır.

Mevcut araştırma dedikodu konusunda Türkiye'de gerçekleştirilen ilk çalışma olması bakımından önemli olmakla birlikte bazı sınırlılıkları barındırmaktadır. Bu nedenle, ileride yapılacak çalışmalarda bu sınırlılıklara dikkat edilmesi önemli görünmektedir. Araştırmanın sınırlılıklarından ilki, kesitsel desenle yürütülmüş olmasıdır. Dedikoduyu değerlendirme açısından bireysel farklılıklar ve değişimleri görmek için boylamsal desenle tasarlanacak çalışmalarda elde edilen bulgular, yorumların daha kesin yapılmasına imkân tanıyacaktır. Hatta mikrogenetik desenle yürütülecek çalışmalarda sık aralıklarla ölçüm alarak farklı sosyal-bilişsel-duygusal süreçlerin rolü açığa çıkarılabilir. Dedikoducu ve dinleyici olma durumunun hikayedeki kız ve oğlan karakterler arasında dengelenmemiş olmaması araştırmanın bir başka sınırlılığıdır. Bu konuda, kız ve oğlan çocuklarına senaryolarda sunulan karakterlerin cinsiyetleri de farklılaştırılarak yeni araştırmalar gerçekleştirilebilir. Sınırlılıklardan bir diğeri, katılımcıların Türkiye'nin orta Anadolu bölgesinde bulunan iki ilden seçilmiş olmasıdır. Dedikodunun kültürel dinamiklere göre şekillenebileceği (Baumeister ve ark., 2004) göz önüne alınırsa, Türkiye'nin farklı il ve bölgelerinden çocuklarla çalışmak bu konuda daha derin anlayışlar edinmemize yardımcı olacaktır. Bunlara ek olarak, şimdiki araştırmanın katılımcı grubunu 5-8 yaş aralığındaki çocuklar oluşturmuştur. İlerideki araştırmalar, hem 3-4 yaş gibi daha küçük çocukların dedikoduyu anlayıp anlayamadıklarına hem de ergenlik dönemindeki daha büyük çocukların dedikoduyu değerlendirmelerinde farklılıklar olup olmadığına eğilebilir. Bununla birlikte, her ne kadar katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımı büyük ölçüde denklik gösteriyor olsa da, gelecekteki çalışmalarda örneklem sayısının yukarı çekilmesi faydalı olabilir. Son olarak, mevcut çalışmada çocukların dedikoduya yönelik değerlendirmelerinde hipotetik senaryolar kullanılmıştır. Ancak söz konusu çocukların kendi dedikodularının yapıyor olduğu durumlarda, değerlendirmelerinin nasıl olacağına yönelik literatürde herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Bu nedenle, gelecekte yapılacak araştırmalar dedikodu hedefi ya da muhatabının çocukların kendileri olduğu durumlardaki tepkilere odaklanarak literatüre katkı sağlayabilir. Yine benzer bir noktadan hareketle, dedikodu yapan kişinin kim olduğu, kimin dedikodusunun yapıldığı, dedikoducunun değerlendirici/dedikodu alıcısına olan yakınlığı gibi birçok özelliğin araştırmacıların tarafından ele alınması literatür açısından faydalı olacaktır.

## 5. Sonuç

Özetle, bu çalışmada 5-8 yaş aralığındaki çocukların dedikodu anlayışı incelenmiş ve sonucunda çocukların olumlu ve nötr içerikli dedikodu yapan karakterleri olumsuz içerikli dedikodu yapan karakterlere göre daha fazla tercih ettikleri gözlenmiştir. Bir başka ifadeyle, çocukların dedikoduya yönelik değerlendirmeleri dedikodunun içeriğine göre farklılaşmıştır. Çocukların dedikoduya yönelik değerlendirmelerinde yaş grubu ve cinsiyetin anlamlı farklılıklar ortaya çıkarmadığı görülmüştür. Bu açıdan, küçük çocukların bile bu ayrımı yapabilmeleri, literatürde dedikodunun farklı türlerine yönelik araştırmaların artması gerektiğine işaret etmektedir. Beş yaşındaki çocukların da olumsuz dedikodu

yapanlara kıyasla olumlu dedikoduculara daha olumlu özellikler atfetmesi, çocukların dedikoduyu değerlendirmelerinde sosyal-bilişsel becerilerin etkili olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Bu sonuçlar bir arada değerlendirildiğinde, ülkemizde ilk kez ele alınan dedikodu anlayışı ve gelişimine yönelik öncü niteliği taşıyan bu çalışmayla birlikte, ilerideki araştırmaların dedikodu gelişiminde etkili olan faktörlerin irdelenmesi üzerine yoğunlaşmasının literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

#### **Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı**

Bu çalışma Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilimsel Etik Değerlendirme Kurulu'nun 2023/56 sayılı kararı ile bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

#### **Yazarların Makaleye Olan Katkıları**

Yazar 1'in makaleye katkısı %100'dür.

#### **Destek Beyanı**

Bu çalışma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

#### **Çıkar Beyanı**

Çalışmada çıkar çatışması durumu bulunmamaktadır.

#### **Teşekkür**

Görsellerin hazırlanması, ses kayıtlarının görsellere yerleştirilmesindeki desteği için Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü öğrencisi Melek Erdoğan'a teşekkürlerimi sunarım.

### Kaynaklar

- Abrahams, R. D. (1970). A performance-centered approach to gossip. *Man*, 5, 290-300.
- Aydın, M. Ş. (2021). 29-72 aylık çocukların olumsuz ve prososyal yalan söyleme davranışlarının incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 5(1), 92-108.
- Baumeister, F., Zhang, L., & Vohs, D. (2004). Gossip as cultural learning. *Review of General Psychology*, 8, 111–121. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.8.2.111>
- Bloom, P. (2013). *Bebeklerin ahlaki yaşamı: İyinin ve kötünün kökenleri* (E. Kardelen, Çev.). Panama Yayıncılık.
- Boehm, C. (2012). *Moral origins: The evolution of virtue, altruism, and shame*. Basic Books.
- Brondino, N., Fusar-Poli, L., & Politi, P. (2017). Something to talk about: Gossip increases oxytocin levels in a near real-life situation. *Psychoneuroendocrinology*, 77, 218-224. <https://doi.org/10.1016/j.psyneuen.2016.12.014>
- Caivano, O., Leduc, K., & Talwar, V. (2020). When is gossiping wrong? The influence of valence and relationships on children's moral evaluations of gossip. *British Journal of Developmental Psychology*, 38(2), 219-238. <https://doi.org/10.1111/bjdp.12319>
- Chen, E. E., Ng, C. T. Z., Corriveau, K. H., Yang, B. & Harris, P. L. (2020). Talking about personality: Evidence for attributions to self and others in early childhood. *Journal of Cognition and Development*, 21, 191–212. <https://doi.org/10.1080/15248372.2019.1709466>
- Cole, J. M., & Scrivener, H. (2013). Short-term effects of gossip behavior on self-esteem. *Current Psychology*, 32(3), 252–260. <https://doi.org/10.1007/s12144-013-9176-3>
- Dunbar, R. (2004). Gossip in evolutionary perspective. *Review of General Psychology*, 8, 100-110. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.8.2.100>
- Dunbar, R., Marriott, A., & Duncan, C. (1997). Human conversational behavior. *Human Nature*, 8, 231–246. <https://doi.org/10.1007/BF02912493>
- Eder, D., & Enke, J. L. (1991). The structure of gossip: Opportunities and constraints on collective expression among adolescents. *American Sociological Review*, 56, 494-508.
- Engelmann, J., Herrmann, E., & Tomasello, M. (2016). Preschoolers affect others' reputations through prosocial gossip. *British Journal of Developmental Psychology*, 34, 447-460. <https://doi.org/10.1111/bjdp.12143>
- Engelmann, J. M., & Rapp, D. J. (2018). The influence of reputational concerns on children's prosociality. *Current Opinion in Psychology*, 20, 92–95. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2017.08.024>
- Feinberg, M., Willer, R., Stellar, J., & Keltner, D. (2012). The virtues of gossip: Reputational information sharing as prosocial behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102(5), 1015–1030. <https://doi.org/10.1037/a0026650>
- Friend, M., & Davis, T. L. (1993). Appearance-reality distinction: Children's understanding of the physical and affective domains. *Developmental Psychology*, 29, 907-914.
- Gabriels, K., & De Backer, C. J. (2016). Virtual gossip: How gossip regulates moral life in virtual worlds. *Computers in Human Behavior*, 63, 683-693.
- Gawronski, B., & Walther, E. (2008). The TAR effect: When the ones who dislike becomes the ones who are disliked. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34, 1276–1289. <https://doi.org/10.1177/0146167208318952>
- Gottman, J. M., & Graziano, W. G. (1983). How children become friends. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 48(2), 1-86.

- Guzley, R. M. (1992). Organizational climate and communication climate: Predictors of commitment to the organization. *Management Communication Quarterly*, 5(4), 379-402.
- Haux, L., Engelmann, J., Hermann, E., & Tomasello, M. (2017). Do young children preferentially trust gossip or firsthand observation in choosing a collaborative partner? *Social Development*, 26, 466–474. <https://doi.org/10.1111/sode.12225>
- Hetherington, E. M., & Parke, R. D. (1993). *Child psychology: A contemporary view point* (4th ed.). New York: Monotype Composition Company.
- Hill, V., & Pillow, B. H. (2006). Children's understanding of reputations. *The Journal of Genetic Psychology*, 167(2), 137-157.
- Kim, S., Harris, P. L. & Warneken, F. (2014). Is it okay to tell? Children's judgements about information disclosure. *British Journal of Developmental Psychology*, 32, 291–304. <https://doi.org/10.1111/bjdp.12040>
- Kuttler, A., Parker, J., & La Greca, A. (2002). Developmental and gender differences in preadolescents' judgments of the veracity of gossip. *Merrill-Palmer Quarterly*, 48, 105–132. <https://doi.org/10.1353/mpq.2002.0008>
- McDonald, L., Putallaz, M., Grimes, L., Kupersmidt, B., & Coie, D. (2007). Girl talk: Gossip, friendship, and sociometric status. *Merrill-Palmer Quarterly*, 53, 381-411. <https://doi.org/10.1353/mpq.2007.0017>
- McGuigan, N., & Cubillo, M. (2013). Information transmission in young children: When social information is more important than nonsocial information. *The Journal of Genetic Psychology*, 174(6), 605–619. <https://doi.org/10.1080/00221325.2012.749833>
- Obradović, J., van Dulmen, M. H., Yates, T. M., Carlson, E. A., & Egeland, B. (2006). Developmental assessment of competence from early childhood to middle adolescence. *Journal of Adolescence*, 29(6), 857-889.
- Parker, J. G., & Gottman, J. M. (1989). Social and emotional development in a relational context: Friendship interaction from early childhood to adolescence. In T. J. Berndt & G. W. Ladd (Eds.), *Peer relationships in child development* (pp. 95–131). John Wiley & Sons.
- Parker, J., & Seal, J. (1996). Forming, losing, renewing, and replacing friendships: Applying temporal parameters to the assessment of children's friendship experiences. *Child Development*, 67, 2248–2268. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1996.tb01855.x>
- Perner, J., & Lang, B. (1999). Development of theory of mind and executive control. *Trends in Cognitive Sciences*, 3(9), 337-344.
- Rotenberg, K. J., Simourd, L., & Moore, D. (1989). Children's use of a verbal non-verbal consistency principle to infer truth and lying. *Child Development*, 60, 309-322.
- Ruggiero, A., Parolin, E., & Ma, L. (2020). The impact of gossip valence on children's attitudes towards gossipers. *Infant and Child Development*, 29(4), e2180. <https://doi.org/10.1002/icd.2180>
- Schnake, M. E. (1990). *Human relations*. Ohio: Merrill Publishing Company.
- Schwartz, S. H., Verkasalo, M., Antonovsky, A., & Sagiv, L. (1997). Value priorities and social desirability: Much substance, some style. *British Journal of Social Psychology*, 36(1), 3-18.
- Sevindik, A. (2021). *Türk mizah ekolojisi*. Ötüken Neşriyat.
- Shinohara, A., Kanakogi, Y., Okumura, Y., & Kobayashi, T. (2021). How do children evaluate the gossipers of negative gossip?. *Japanese Psychological Research*, 63(2), 111-117. <https://doi.org/10.1111/jpr.12279>

- Shinohara, A., & Kobayashi, T. (2022). Children's understanding of friendship formation caused by gossip. *Journal of Experimental Child Psychology*, 217, 105370. <https://doi.org/10.1016/j.jecp.2021.105370>
- Sommerfeld, R., Krambeck, H., Semmann, D., & Millinski, M. (2007). Gossip as an alternative for direct observation in games of indirect reciprocity. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 104, 17435–17440. <https://doi.org/10.1073/pnas.0704598104>
- Şantaş, G., Akbolat, M., & Sağlam, H. (2019). Sağlık çalışanlarında örgütsel affetme, örgütsel dedikodu ve intikam niyeti arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 36, 131-148.
- Tang, Y., Zhang, Z., & Harris, P. L. (2023). Does first-hand evidence undermine young children's initial trust in positive gossip? Evidence from 5-to 6-year-old children. *British Journal of Developmental Psychology*, 41, 358-370. <https://doi.org/10.1111/bjdp.12457>
- Tomasello, M., & Vaish, A. (2013). Origins of human cooperation and morality. *Annual Review of Psychology*, 64(1), 231–255.
- Turner, M. M., Mazur, M. A., Wendel, N., & Winslow, R. (2003). Relational ruin or social glue? The joint effect of relationship type and gossip valence on liking, trust, and expertise. *Communication Monographs*, 70(2), 129-141.
- Warneken, F., & Tomasello, M. (2009). The roots of human altruism. *British Journal of Psychology*, 100(3), 455-471.
- Wellman, H. M., Cross, D., & Watson, J. (2001). Meta-analysis of theory-of-mind development: The truth about false belief. *Child Development*, 72(3), 655-684.
- Wu, J., Balliet, D., & Van Lange, P. A. (2016). Reputation, gossip, and human cooperation. *Social and Personality Psychology Compass*, 10, 350–364. <https://doi.org/10.1111/spc3.12255>

**Ekler**



**Şekil 1.** Olumlu Dedikodu Örnek Resim (Son Sahne)